

Bp Andrzej F. Dziuba*

Ryszard Ficek. *Christians in Socio-political life:
An Applied Analysis of the Theological Anthropology
of Cardinal Stefan Wyszyński, Primate of Poland.*
Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2020 ss. 406

Od czasów przyjęcia chrześcijaństwa przez Mieszka I i jego dwór Kościół katolicki w Polsce stał się szczególnym znakiem jedności państwowej i politycznej. Oczywiście, pierwszoplanowa była jednak jedność religijna i wyznaniowa. Ona stanowiła ważny element tożsamości rodzącej się społeczności, nowej na międzynarodowej mapie Europy X w. Wydaje się, że szczególnie dobitnie pokazały tę rolę czasy znaczone niewolą, brakiem suwerenności i niepodległości państwowej czy terrorem oraz prześladowaniami.

Nie ulega wątpliwości, że w drugiej połowie XX w. szczególną, wielopłaszczyznową rolę odegrał kard. Stefan Wyszyński, Prymas Polski. Jego posługa przypadła na wyjątkowy okres w dziejach Polski i Kościoła w Polsce. Prymas Tysiąclecia wszedł odważnie i niezwykle konsekwentnie w to dzieło, po krótkich doświadczeniach posługi biskupiej w Lublinie.

Autor prezentowanej książki doktoryzował się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Wykładał teologię moralną i katolicką naukę społeczną w Salvatorian Institute of Philosophy and Theology w Morogoro (Tanzania), a obecnie jest kapłanem posługującym w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej i kanonicznie przynależy już do tamtejszego duchowieństwa. Jest autorem książek, artykułów i szkiców, m.in. *Primate of the Millennium. Cardinal Stefan Wyszyński Life and Legacy; Zaangażowanie chrześcijan w życie społeczne. W kontekście nauczania kardynała Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski.*

Ja widać, pozostały w nim zainteresowania zrodzone w trakcie pisania rozprawy doktorskiej z teologii moralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim

* Bp Andrzej F. Dziuba – profesor nauk teologicznych, biskup diecezjalny łowicki.

w Lublinie. Już wówczas interesował się życiem, posługą i nauczaniem Prymasa Tysiąclecia.

Książkę otwiera spis treści (s. 3-5) i wykaz skrótów (s. 7-8), a następnie wprowadzenie (s. 9-19). Całość studium podzielono na cztery zwarte rozdziały, a te z kolei na paragrafy i jeszcze mniejsze jednostki organizacyjne.

W rozdziale pierwszym, który nosi tytuł: *Baza antropologiczna i teologiczna życia społecznopolitycznego* (s. 21-101), Autor wskazał na prymat osoby ludzkiej. Łączy się z tym prawda, iż osoba ludzka jest jednocześnie *persona socialis*, co wiąże się z prawami i obowiązkami.

Irracjonalna racjonalność kapitalizmu, albo przeciwstawienie logiki socjalizmu – to tytuł i tematyka podjęta w drugim rozdziale (s. 103-197). Ukazano w nim liberalny kapitalizm w jego dynamice przekształceń i rozwoju. Autor przywołał prymasowską analizę *homo economicus* oraz poszukiwania „innej drogi”. Ukazując socjalizm, już w tytule zawarł określenie „niebezpieczna iluzja”. Ostatecznie żaden z tych dwóch systemów nie pokłada nadziei w Bożym zamyśle uwidocznionym w dziele stworzenia. Ważna jest solidarność, współpraca i spełnienie osoby ludzkiej. Wreszcie trzeba także pamiętać o zbawczym wymiarze ludzkiego zaangażowania w rzeczywistości ziemskiej.

Kolejny rozdział książki Ryszarda Ficka nosi tytuł: *Naród i Kościół wobec państwa* (s. 199-294). Autor podnosi tutaj kilka ważnych zagadnień, m.in. dookreśla trzy terminy: naród, naród-państwo i państwo. Następnie tłumaczy, na czym polega polityka transformacji ustrojowej, wskazując na wartość demokratyzacji życia społeczno-politycznego. Mówiąc o zasadach funkcjonowania państwa, rysuje podstawowe koncepcje porządku społeczno-politycznego. W rozdziale wyjaśnia także kwestię legalności władzy oraz cywilnej odpowiedzialności. Sporo miejsca poświęca również relacjom między państwem a Kościołem.

Rozdział czwarty nosi tytuł: *Chrześcijańskie zaangażowanie w życie publiczne: mandat i odpowiedzialność* (s. 295-358). Dobrze, że Autor ukazał kontekst społeczno-moralny, zatem posługę *Deo et Patriae*, a więc faktor patriotyczny. Zauważył, że dla zdrowego życia społeczno-politycznego imperatyw społeczno-religijny jest niezbędny. Przeanalizował działania na rzecz „dobra wspólnego”, pojętego jako kryterium politycznego zaangażowania. Oczywiście, najpierw ważne jest zrozumienie kategorii „dobra wspólne”. Trzeba pamiętać o jego normatywnym charakterze. Wskazał także na warunki niezbędne dla wprowadzania dobra wspólnego, a więc podstawowe principia życia społecznego. W końcowych analizach zwrócił jeszcze uwagę na bezstronność chrześcijańskiej działalności społeczno-politycznej. Przybliżył zagadnienia miłości, *caritas*, sprawiedliwości społecznej, prawdy i służby na rzecz pokoju, pokoju jako wyniku personalizmu społeczno-politycznego.

Treściowo książkę zamyka podsumowanie (s. 359-367). Na końcu dodano jeszcze bibliografię (s. 369-406) podzieloną na: dokumenty papieży, dokumenty

soborowe, prace kard. Stefana Wyszyńskiego oraz monografie, publikacje, artykuły tematyczne.

Prezentowane opracowanie podejmuje ważny i interesujący temat, aktualny m.in. w kontekście niedawnej beatyfikacji sługi Bożego kard. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski. Istnieje bowiem teoretyczna i praktyczna potrzeba przybliżenia jego życia, działalności oraz szerokiego nauczania. Trzeba mieć bowiem świadomość, iż nie jest to postać dobrze znana, zwłaszcza młodszemu pokoleniu.

Dobrze, że Autor podejmuje zagadnienie określone w sposób szczegółowy w tytule książki. Dwa wskazane aspekty: teologiczny i antropologiczny, wybrzmiewają w twórczej harmonii, takie bowiem było całe nauczanie i pasterska posługa kard. Stefana Wyszyńskiego. Ważne są także elementy z zakresu nauk politycznych oraz szeroko pojętej historii kościelnej i świeckiej. Dobrze, że w podtytule znalazło się określenie: prymas Polski, gdyż jest ono szczególnie nośne wśród rodaków żyjących poza granicami kraju.

Przybliżona przez ks. dr. Ryszarda Fickę problematyka – współcześnie niezwykle aktualna – jest ważnym wycinkiem z ogromnego bogactwa nauczania Prymasa Tysiąclecia. Pokazuje ona, iż nauczanie prymasa Wyszyńskiego jest ciągle twórcze, mimo że kierowane było w określonych okolicznościach i do określonych adresatów. Wynika to m.in. z faktu, iż było oparte na uniwersalnym orędziu Ewangelii oraz nauce społecznej Kościoła. A to przesłanie w swej zasadniczej treści jest niezmiennie. Posługę prymasa ułatwiało mu gruntowne wykształcenie prawnicze i z zakresu nauki społecznej Kościoła oraz szerokie doświadczenie publicystyczne.

Propozycja kard. Stefana Wyszyńskiego w wielu szczegółach przystawała do ówczesnych warunków społeczno-politycznych. Dlatego pewne jej elementy wymagałyby dziś znacznych korekt i dostosowań do posługi Kościoła. Same założenia są jednak słuszne i wciąż aktualne. Co więcej, mają charakter uniwersalny.

Autor słusznie zauważa, że cała myśl kard. Stefana Wyszyńskiego oraz jej konstrukcja ma znamiona tomistyczne (s. 366). Czasem treści samego przepowiadania, tak nowoczesne i twórcze, rozsadzają te teoretyczne narzędzia. Zresztą całe zwiastowane słowo Boże, mimo zróżnicowania, ma niemal zawsze charakter kerygmataczny. Prymas nieustannie dotykał rzeczywistości ziemskich, a w nich szczególnie człowieka.

Ów antropologiczny nurt przepowiadania dobrze wybrzmiewa w studium ks. dr. Ryszarda Ficki. Faktycznie, zawsze „człowiek jest drogą Kościoła”. Taka właśnie swoista „strategia” działalności wydała znaczące owoce. Oczywiście, chodzi o człowieka jako osobę ludzką w jej bogactwie relacyjności: do Boga, innych ludzi, świata i siebie samego. Wszystkie te elementy winny współlistnieć, co więcej – być realne, obecne i żywe.

Książka pokazuje także profetyczne zmagania Prymasa Tysiąclecia, który przez tyle lat był konsekwentny w swej trosce o Kościół i Ojczyznę. Stał się przez to pewnym przykładem. Jego linia działania i postępowania okazała się słuszna,

choćby w porównaniu z sytuacją Kościoła w ościennych krajach komunistycznych, np. w Czechosłowacji czy na Węgrzech.

Interesująca jest baza źródłowa i bibliograficzna książki. Stanowi ona wystarczającą podstawę do prowadzonych badań i analiz naukowych, a następnie do stawiania wniosków badawczych. Można byłoby ją nieco uaktualnić o nowsze publikacje, także w językach obcych, choć tych nie ma zbyt wiele. Wskazane jest dokonanie zestawienia bibliografii z interesującym podziałem na poszczególne rodzaje. Szkoda, że Autor nie sięgnął do kolejnych tomów cennego zbioru: *Dzieła zbiorowe* kard. Stefana Wyszyńskiego, a ukazał się już 20 tom, obejmujący drugą część r. 1967 (Warszawa 2019). Ważnym materiałem są także prace Petera Rainy pt. *Stefan kardynał Wyszyński, Prymas Polski* (t. 1-3, Londyn 1979-1988). Autor przywołuje w książce tylko pierwszy tom, podając zresztą błędny tytuł (s. 401). Cennym materiałem jest zbiór tego samego autora pt. *Kardynał Wyszyński* (t. 1-14, Warszawa 1998-2006).

Niestety, cały aparat bibliograficzny wraz ze skrótami i przypisami ma wiele braków i niedoskonałości. Warto podać kilka przykładów. W książce występują skróty, których brak w wykazie (s. 231, 299, 301). Często w opisach nie wykorzystano zaproponowanych skrótów, co może wynika po prostu z błędów (s. 37, 71, 90, 287, 396). Brak w bibliografii niektórych dokumentów Soboru Watykańskiego II (s. 7, 290, 371). Pytanie, dlaczego niektóre teksty papieży zamieszczono w literaturze? Może ze względu na ich charakter (s. 389, 394)? Można trafić na liczne pozycje bibliograficzne występujące w przypisach, których brak w zestawieniu bibliograficznym (s. 104, 251, 292, 298, 327). Nie ma również w wielu miejscach podanej nazwy wydawnictwa (s. 343, 399).

Wykorzystana metoda analiz źródeł i literatury jest poprawna i w miarę konsekwentnie stosowana. To dzięki takim zabiegom proponowane wnioski czy opinie są zasadniczo w pełni umotywowane. W niektórych miejscach potrzebne są pewne korekty językowe, aby tekst był bardziej jasny oraz aby uniknąć ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych. Zresztą nie jest łatwo przełożyć język homiletyczny i kaznodziejski, jakim posługiwał się prymas Polski. Zawiera on wiele figur językowych, które tylko w momencie ich wypowiedzenia i w danym kontekście były całkowicie jasne i zrozumiałe.

Studium ks. dr. Ryszarda Ficka dobrze wpisuje się w badania nad doktryną społeczno-polityczną Prymasa Tysiąclecia. Jest to próba syntezy dotychczasowych analiz i ich ciekawa systematyzacja.